

САМОГУБСТВА НА ВИРОБНИЦТВІ

Романенко Наталія,
канд. техн. наук,
ст. науковий співробітник
лабораторії управління
охороною праці
ДУ «ННДІПБОП»

Під час розслідування таких випадків комісіям дуже важко встановити причинно-наслідкові зв'язки з умовами та характером праці.

Як випливає з наукових джерел, самогубство — це свідоме самостійне позбавлення себе життя, спричинене своєю безпосередньою, умисною і бажаною дією. Медичний термін самогубства «суїцид» має коріння в латинській мові: лат. *sui caedere* — вбивати себе. Факти самогубства відомі з початку існування людства.

Поодинокі та масові випадки ставалися в усі часи та серед різних народів. Разом з цим ставлення до самогубства постійно змінювалося. У сучасному світі самогубство є серйозною **суспільною проблемою**. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), щороку майже 900 тисяч осіб у світі накладають на себе руки. Серед них — 280 тис. китайців, 30 тис. американців, 25 тис. японців, 20 тис. французів. За останнє десятиріччя кількість самогубств зросла майже втричі. Основні причини самогубств — бідність, безробіття, страх перед покаранням, душевні хвороби, домашні клопоти, пристрасті, однотонність життя і важкі захворювання. За статистикою ВООЗ, серед молоді від 15 до 29 років самогубство — друга за чисельністю причина смерті. Утім офіційна статистика суїциду значно відрізняється від реальної, оскільки не враховує випадків невдалих спроб покінчити з життям, кількість яких у рази більша.

В Україні ситуація також вельми невтішна. Упродовж останніх років через негаразди, зубожіння і нестатки населення (особливо на селі), відсутність роботи і перспектив у багатьох регіонах України спостерігається зростання кількості суїцидів. За офіційними даними відомств України, в останні роки з власної ініціативи з життя пішли близько 24 особи на кожні 100 тис. населення. Тобто щодня приблизно 35 українців закінчують життя самогубством. Хоча ця проблема розглядалася багатьма вітчизняними фахівцями, проте вона досі повністю не розкрито з погляду запобігання випадкам суїциду в робочий час. А це є вкрай необхідним, бо, як відомо, більша половина нашого свідомого життя проходить саме на роботі.

Згідно з матеріалами спеціального розслідування нещасних випадків на виробництві, у 2015 році на підприємствах України зафіксовано близько 30 випадків самогубства. Також результати аналізу свідчать про те, що протягом 2012–2015 рр. питома вага само-

губств зросла майже на 2% (серед випадків, не пов'язаних з виробництвом) (рис. 1). Причому 90% самогубств припадає на чоловіків. Що стосується сімейного стану, то зафіксовано, що серед людей, які наклали на себе руки, майже 60% були одружені, 32% — неодружені, 8% — розлучені. Примітно, що серед працівників, які здійснили суїцид, більше половини (61%) були бездітними.

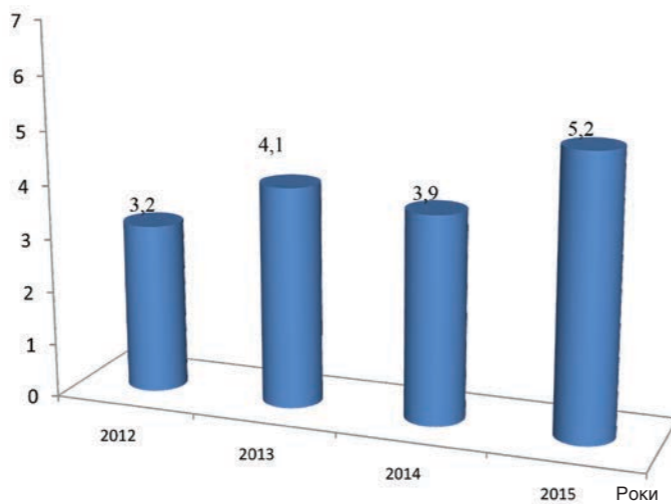

Рис. 1. Питома вага самогубств на виробництві (%) (серед випадків, що не пов'язані з дією небезпечних та шкідливих факторів)

Встановлено, що найпоширенішим способом суїциду є повішення. У такий спосіб закінчують життя 79,5% працівників. Також майже 8% випадків самогубств на виробництві пов'язані з падінням з висоти (рис. 2).

Виявлено, що біля третини самогубців (28,4%) — працівники найпростіших професій. Здебільшого це підсобні робітники, прибиральники, сторожі. На керівників підприємств, установ, організацій та їхніх

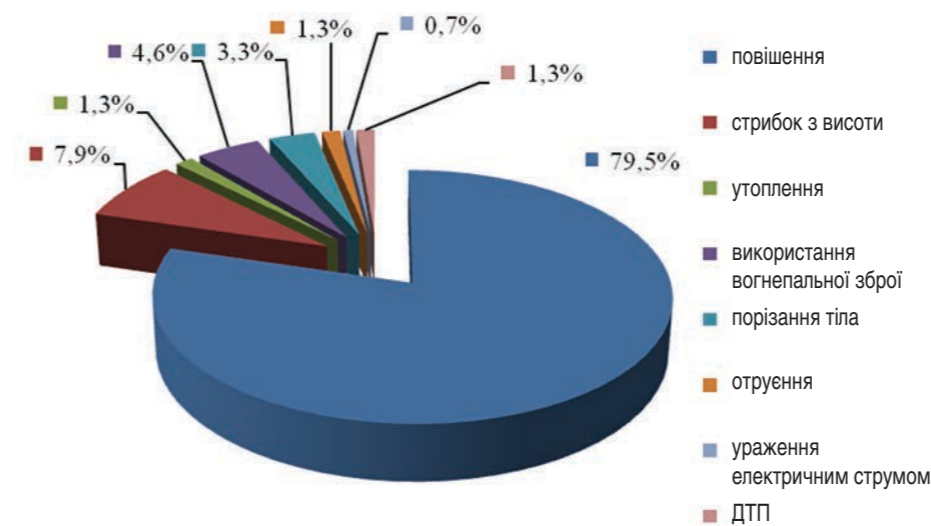

Рис. 2. Розподіл випадків самогубств на виробництві за способом здійснення

підрозділів припадає 8% самогубств. На працівників професій, що передбачають високий рівень знань у галузі фізичних, математичних, технічних, біологічних, агрономічних, медичних чи гуманітарних наук (професіонали), — 5,6% самогубств. Переважно до цієї групи належать наукові співробітники та викладачі. Встановлено, що 2,5% самогубців були технічними фахівцями та фахівцями природознавчих та гуманітарних наук (фахівці). **Виявлено, що 3,7% самогубців були кваліфікованими робітниками сільського та лісового господарств.** Цікавим є той факт, що серед 21,6% кваліфікованих робітників з інструментом, які наклали на себе руки, 5% електриків та 11% слюсарів. Також виявлено, що на робітників з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин припадає 24,1% самогубств, з яких майже 15% сталися з водіями (рис. 3).

Розподіл самогубств за віком потерпілих вказує на те, що це переважно працюючі віком до 30 років (19%) та від 50 до 60 років (32%).

Розглянемо декілька прикладів.

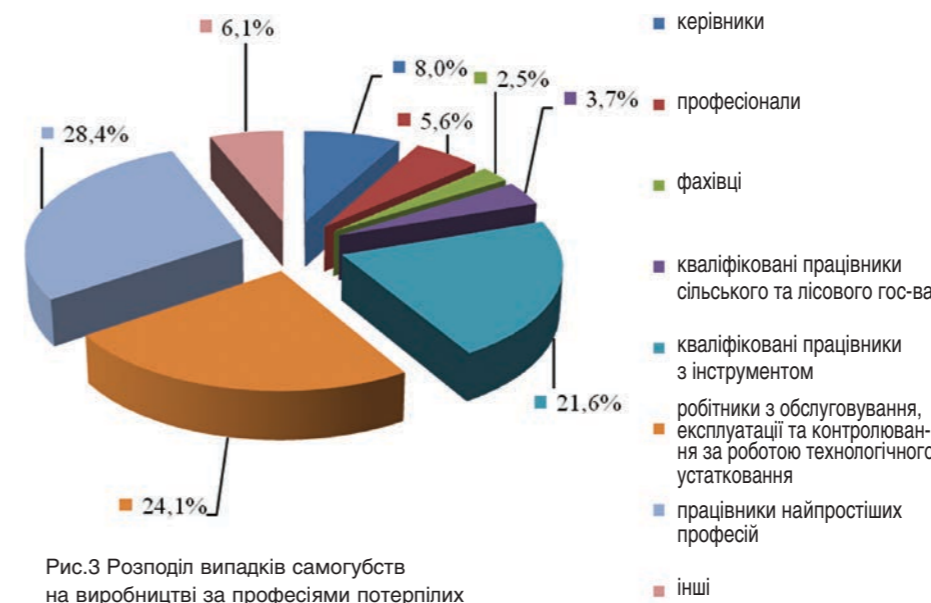

Рис. 3. Розподіл випадків самогубств на виробництві за професіями потерпілих

Нещасний випадок стався з робітницею виробничої лазні. Потерпілу було знайдено без ознак життя у підсобному приміщенні чистого відділення виробничої лазні у вертикальному положенні, при цьому один кінець її светра був прив'язаний до дерев'яної драбини, а другий — до шиї. Під час опитування свідків комісією було встановлено, що в день нещасного випадку, ще зранку, потерпіла перебувала у пригніченому стані і плакала. На питання комісії, чи часто жінка приходила на роботу в такому стані, свідки відповіли, що таке вже за нею помічали і пов'язано це зі смертю її матері. Колеги характеризували потерпілу як спокійну, доброзичливу, дуже чутливу та раниму людину. Проте, знаючи натуру та проблеми потерпілої та пропрацювавши з нею понад 14 років, співробітники залишили її саму зі сльозами на очах у роздягальні.

Нещасний випадок стався з рентген-лаборантом медичного центру. Згідно з наказом потерпілий також виконував функції медичної сестри і тому мав доступ до всіх ключів від приміщень клініки. Відповідно до розпорядження потерпілий приходив на роботу раніше, щоб запускати комп'ютерний томограф. На ранок, коли була робоча зміна потерпілого, працівники медичного центру побачили, що обладнання не включено. Вони почали телефонувати потерпілому, проте його телефон не відповідав. Десь о десятий ранку молодша медична сестра, яка проводила прибирання, повідомила, що одна із палат замкнена. Коли палату відкрили, побачили потерпілого, який лежав на ліжку на правому боці, біля ліжка стояв штатив з крапельницею, на якій було закріплено пластиковий резервуар для внутрішньовенного вливання, що був під'єднаний до ліктьової вени лівої руки потерпілого. Згідно із заключенням бюро судово-медичних експертиз смерть хлопця настала від токсичної дії тіопенталу та його метаболітів, медичного препарату, який вільно продається в аптеках. На тумбочці біля ліжка лежала передсмертна записка, в якій хлопець вибачався за свої вчинки, а саме за те, що вкрав виручку лікарів та не повернув борги п'яти співробітникам клініки. В кінці були такі слова: «...мені дуже соромно, мій вчинок виправдати не можна, казати більше немає чого, мені просто бракувало грошей і я вирішив зіграти в казино, але нічого не вийшло...» Згідно з цією запискою сума, в яку «оцінив» своє життя 27-річний хлопець, склала 52 тис. грн. Показово, що співробітники клініки знали, що потерпілий дуже часто позичає гроші, проте не звертали на це уваги. Інакше кажучи, гроші

давали, а на що, не цікавилися. Поруч з тим чому керівництво клініки не звертало уваги на те, що в центрі постійно зникали гроші з певних кабінетів, адже знайти людей, що мали від них ключі, було дуже просто...

Нещасний випадок стався з мотористом-матросом теплоходу. Потерпілого знайшли в радіорубці повішеним на мотузці від пожежного відра. Під час опитування свідків комісією було встановлено, що в день нещасного випадку потерпілий допомагав кухарці. Після обіду він власноруч прибрав та вимив посуд. Комісія з'ясувала, що до службових обов'язків матроса це не входило, проте він робив це щодня. Керівництво на це не звертало уваги, оскільки потерпілий з кухаркою теплоходу перебували у близьких стосунках. Не звертали уваги і на те, що періодично відпочиваючи у каюті повара, потерпілий вживав алкоголь. Так було і в день нещасного випадку. «Відпочивши» в каюті кухарки, потерпілий начебто пішов до туалету, після чого його більше ніхто не бачив. Під час судово-токсикологічного дослідження в крові потерпілого знайдено етиловий алкоголь в концентрації 1,36 проміле, в сечі 2,22 проміле. Мати потерпілого засвідчила, що син скаржився, що йому важко працювати, також вона не схвалювала його стосунків з жінкою-кухарем. Проте кухарка на запитання комісії заявила, що потерпілий допомагав їй з радістю. На запитання комісії «Що сказав потерпілий, коли виходив з вашої каюти?», кухарка відповіла: «Він сказав, Зая, я зараз повернуся...». Важко розібратися, хто правий, а хто винуватий у цій історії та що саме підштовхнуло 25-річного хлопця до такого вчинку. На жаль, його вже не повернути.

Нещасний випадок стався з молодшою медичною сестрою. Потерпілу було знайдено без ознак життя біля будівлі медико-санітарної частини підприємства, де вона працювала (очевидно, стрибнула з балкону третього поверху). У ході розслідування комісією з'ясовано (зі слів співробітників), що напередодні потерпіла без поважних причин не вийшла на роботу, а коли до неї передзвонили, поскаржилася на тяжкі сімейні обставини та відповіла, що прийде наступного дня. Дійсно, на завтра вона прийшла із запізненням і повідомила, що буде звільнятися. Колеги навіть не поцікавилися, як її справи і чому вона раптово так вирішила. Натомість керівник санітарної групи провела її до кабінету заступника головного лікаря для написання заяви, після чого потерпілу ніхто не бачив. Співробітники характеризували її як неконфліктну людину та сумлінну працівницю. В день нещасного випадку потерпіла була засмучена та дуже скована, проте ніхто цього не помітив. Без матері залишилася 10-річна дівчинка.

Комісії з розслідування зазначених випадків, враховуючи одержані результати розслідування та висновки лікувально-профілактичних установ, закладів судово-медичної експертизи, органів внутрішніх справ (надані згідно із п.44 «Порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», затвердженого постановою Кабінета Міністрів від 30 листопада 2011 р. №1232), незалежно один від одного дійшли спільного

висновку, що причиною настання смерті працівників є самогубство. Відповідно до підпункту 6 пункту 16 чинного Порядку комісіями ці випадки визнано такими, що не пов'язані з виробництвом, і на них складено акти за формою Н-5.

На жаль, під час розслідування випадків самогубств на виробництві комісіям дуже важко встановити причинно-наслідкові зв'язки з умовами та характером праці, виявити порушення психологічного клімату в колективі. Пов'язано це з тим, що цю інформацію дуже легко приховати. Свідками виробничого конфлікту можуть бути одна чи декілька осіб, які, своєю чергою, не зацікавлені в зайвих проблемах на свою голову.

Враховуючи наявну проблему, ВООЗ закликає всі держави розробити програми щодо запобігання самогубствам, у тому числі обмежити доступ до засобів самогубства, таких як пестициди, лікарські препарати, зброя, підвищити рівень інформованості громадськості з цього питання. Результатом впровадження таких програм має бути скорочення числа самогубств у світі до 2020 року на 10%. Дата 10 вересня визнана ВООЗ як Всесвітній день запобігання самогубствам.

На жаль, пересічний громадянин частіше засуджує самовбивцю або сприймає його як психічно хворого, а людям, родичі яких здійснили суїцид, часто доводиться потерпати від невинуватих звинувачень. Дійсно, суїцид — це надзвичайно складне явище. Разом з тим розуміння і реагування на суїцидальну поведінку людини не потребує глибоких знань в області медицини чи психології. Достатньо просто вслухатися в те, що людина говорить, серйозно це сприйняти, висловити підтримку або запропонувати допомогу. Слід пам'ятати, що більшість людей, які намагаються накласти на себе руки, не мають твердого наміру померти. Тож треба уважніше ставитися до тих, хто поряд з нами.

Керівники підприємств мусять також виявляти увагу до підлеглих, завжди вислуховувати їхні скарги, щоб бути в курсі їхніх побутових та соціальних проблем, не допускати дисциплінарних порушень та конфліктних ситуацій на роботі.

Для подолання стресу на робочих місцях також буде доцільним:

- запровадити чіткі процедури, які забороняють дискримінацію за віком, статтю, інвалідністю, віросповіданням, расовими і національними ознаками;
- проводити політику щодо викоринення насильства на роботі;
- заохочувати неформальне спілкування між керівниками та працівниками й серед працівників;
- дотримуватися принципів приватності та конфіденційності у питаннях стосовно працівників;
- забезпечити гнучкість організації робочого часу, щоб допомогти працівникам з виконанням їхніх сімейних обов'язків;
- створити умови для висловлення працівниками своїх почуттів і думок;
- проводити соціальні заходи в робочий час або після роботи.

Основними видами подій, які призвели до нещасних випадків зі смертельними наслідками, що пов'язані з виробництвом, були:

- ДТП, наїзд ТЗ – 36% від загальної кількості загиблих;
- падіння предметів, матеріалів, обрушення породи, ґрунту тощо – 18%;
- падіння потерпілих – 18%;
- дія предметів та деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються, – 11%.

Підготувала головний спеціаліст управління інспекційної діяльності Держпраці Галина Мельник

01.01.2016 – 30.11.2016 сталося 69 704 пожежі, загинули 1449 осіб, потерпіли 1158 осіб.

01.01.2016 – 31.10.2016 сталося 122 414 дорожньо-транспортних пригод, загинули 2603 особи, потерпіли 26 647 осіб.

01.11.2016 – 30.11.2016 на водних об'єктах загинули 27 осіб (з них 1 дитина).

01.01.2016 – 30.11.2016 виявлено та знешкоджено 70 866 вибухонебезпечних предметів.

3 офіційних джерел